

INBO bundelt krachten met VLIZ en Natuurpunt

Op 12 januari hebben Paul Breyne, gouverneur van West-Vlaanderen en voorzitter van het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ), en Eckhart Kuijken, administrateur-generaal van het INBO, een formeel samenwerkingsakkoord ondertekend. INBO en VLIZ zullen elkaar beschouwen als bevoorrechte partner voor de samenwerking op het gebied van databanken voor informatie, literatuur en gegevens van de mariene, kust- en getijdengebonden biologie en monitoring. Ook de logistieke ondersteuning van het onderzoek en de assistentie bij verspreiding en vulgarisering van de onderzoeksresultaten worden met dit akkoord geformaliseerd.

VLIZ

Op 28 februari heeft Eckhart Kuijken in naam van INBO ook een raamakkoord ondertekend met Natuurpunt vzw. In het raamakkoord zijn de principes voor de samenwerking tussen INBO en Natuurpunt uitgeschreven. Natuurpunt zet zich in voor een meer gestructureerde promotie van (gezamenlijke) projecten met een constante gegevensverzameling en zorgt ervoor dat de waarnemingen van vrijwilligers centraal terechtkomen bij het INBO. Het INBO zorgt voor een veilige opslag en een optimaal gebruik van de gevalideerde gegevens voor diverse rapportages. Natuurpunt krijgt toegang tot de databanken; de betrokken medewerkers en werkgroepen worden vermeld bij gebruik van de gegevens. In thematische werkgroepen wordt geregeld overleg gepleegd over wat er met de gegevens moet gebeuren en welke projecten het best gestart of bijgestuurd worden.

Met deze akkoorden wil het INBO de jarenlange samenwerking met twee belangrijke partners formaliseren en verder verdiepen tot een krachtige synergie.

Eckhart Kuijken, eckhart.kuijken@inbo.be, tel 02 558 18 11

Christine Verschuere

VLIZ North Sea Award voor sternenonderzoek

Het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) reikt jaarlijks een aanmoedigingsprijs uit voor vernieuwend onderzoek over de Noordzee. Op 2 maart overhandigde gouverneur Paul Breyne de North Sea Award 2006 aan onze medewerker Eric Stienen voor zijn doctoraatsonderzoek "Living with gulls: Trading of food and predation in the Sandwich Tern *Sterna sandvicensis*".

Eric onderzocht de redenen van het langzame herstel van de Nederlandse broedpopulatie van de grote stern na de populatiecrash in de jaren zestig en laat zien hoe schommelingen in de visstand mee de populatiegroei bepalen.

Door zijn beperkte voedselkeuze is de grote stern erg gevoelig voor veranderingen in de beschikbaarheid van voedsel. In tegenstelling tot veel andere zeevogels hebben grote stern geen krop, maar transporteren ze hun

prooi een voor een in haar geheel naar hun kuikens. Dat gedrag maakt hen erg kwetsbaar, omdat die prooi gemakkelijk worden geroofd door kokmeeuwen, die samen broeden met grote stern.

De roofdruk door meeuwen bepaalt in belangrijke mate hoe de grote stern naar voedsel zoekt. De stern vangen het liefst haringachtigen voor hun kuikens, maar als er te weinig haring is schakelen ze over op zandspieringen. Die worden door hun langgerekte vorm gemakkelijker geroofd door de meeuwen. Om de meeuwen te ontlopen, verplaatsen de ouders hun kuikens, of als dat niet mogelijk is, gaan beide ouders tegelijkertijd vissen om zo het prooiverlies te compenseren.

Je kan het doctoraat van Eric Stienen downloaden op www.inbo.be

Mitsiel Decler

Eric Stienen, eric.stienen@inbo.be, tel 02 558 18 28

Wat vertellen spinnen en loopkevers over natuurherstel aan de IJzermonding?

Van 1999 tot eind 2002 werden groot-schalige natuurherstelwerken uitgevoerd in het Vlaams Natuurreservaat de IJzermonding. Sinds het begin van de werken werden de nieuw gecreëerde habitats bestudeerd in het MONAIJ-project, een multidisciplinair monitoringsproject in opdracht van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB). Voor loopkevers en spinnen loopt er sinds 1989 een continue bemonstering van alle habitats die in het gebied voorkomen, op initiatief van K. Desender en L. Baert van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) in samenwerking met J.-P. Maelfait van het INBO. Door de resultaten van de twee onderzoeken te combineren, konden we in 2006 de effecten van het natuurherstelproject evalueren voor loopkevers en spinnen, die heel gevoelige indicatoren zijn voor de ecologische kwaliteit van natuurtypes.

De resultaten waren meestal hoopgevend, maar we maken toch enkele kanttekeningen. Voor verscheidene soorten die al vóór het natuurherstel in het gebied aanwezig waren, fungeren de nieuw ontstane habitats als een wezenlijke uitbreiding van hun vestigingsmogelijkheden. Dit geldt vooral voor een aantal loopkevers van droge duinhabitats, maar tot nu toe in veel mindere mate voor spinnen.

Loopkeversoorten, die in het gebied voorkwamen vóór de desastreuze menselijke ingrepen in de jaren vijftig en zestig, hebben zich nog niet opnieuw kunnen vestigen. Dit zijn vooral heel zeldzame kevers van schorren, waarvan de mogelijke brongebieden veraf gelegen zijn. Ook geven de aan- en afwezige soorten aan dat de afgezette sedimenten te weinig slibrijk zijn.

Deze en andere waarnemingen tonen aan dat gericht verder monitoren van

het gebied nodig is. Zo kunnen we onverwachte ongunstige ontwikkelingen tijdig opmerken en advies geven over bijsturingsmaatregelen aan de verantwoordelijke administratie.

Het Vlaams Natuurreservaat IJzermonding in Nieuwpoort eind 2006 met de plaatsen waar de ongewervelde fauna bestudeerd werd

Jean-Pierre Maelfait, jean-pierre.maelfait@inbo.be, tel 02 558 18 290

En wat leren flora en vegetatie ons hierover?

Behalve spinnen en loopkevers werden in het MONAIJ-project ook heel wat tijgebonden organismen bestudeerd. De IJzermonding is daarvoor een belangrijk gebied, aangezien het samen met het Zwin de enige plaats is in Vlaanderen waar zoutwaterslikken en -schorren aanwezig zijn. Zo werden ook flora, zaadbank en vegetatie opgevolgd. Een van de doelstellingen van het natuurherstelproject was het herstel van intergetijdengebied en schor-duinover-

gangszones om de daaraan gebonden fauna en flora terug een verblijfplaats te bieden. Dit soort grootschalige ingrepen houdt echter risico's in: je kunt het milieu nog zo geschikt maken, maar of ze ook terugkomen is onzeker. Wat de flora betreft bleek in ieder geval uit de zaadbankanalyse van slikken en bestaande schorren in 2001 dat alleen eenjarige schorplanten massaal aanwezig waren, maar dat de overblijvende soorten nauwelijks zaden hadden in de schorbodem.

Het herstelproject is in de korte tijd sinds de laatste grootschalige herstelwerken geslaagd in het herstellen van geschikte

milieus. Het schoroppervlak nam toe van 3,6 tot 9,4 ha, het slikoppervlak nam toe van 13,4 ha tot 24,9 ha. Niet alle organismegroepen reageren echter even snel op dit nieuwe aanbod.

De nieuw gecreëerde terreinen werden reeds in het eerste jaar snel en massaal gekoloniseerd door een tweetal zeekraalsoorten en klein schorrenkruid. In 2005 werd vastgesteld dat ook reeds heel wat van de overblijvende soorten, met name veel lamsoor en gewoon kweldergras, het nieuwe schorgebied schoorvoetend koloniseerden. Dit doet verhopen dat binnen afzienbare tijd een volwaardig schor zal ontwikkelen. Het INBO blijft de ontwikkelingen opvolgen, dit zowel voor flora en vegetatie als vogels en spinnen- en loopkeverfauna.

Linksboven het oude schor met paarse vlekken lamsoor, daaronder en rechts daarvan het nieuwe schor met massale ontwikkeling van zeekraal- en schorrenkruidvegetaties

Maurice Hoffmann, maurice.hoffmann@inbo.be, tel 02 558 18 24

Wil u onze nieuwsbrief blijven ontvangen?

Stuur dit strookje terug naar INBO Nieuwsbrief, Kliniekstraat 25, 1070 Brussel, fax het naar 02 558 18 05 of e-mail naar nieuwsbrief@inbo.be

Voornaam:

Naam:

Organisatie (facultatief):

Adres:

E-mail:

wil de INBO Nieuwsbrief blijven krijgen digitaal/op papier (schrappen wat niet past)

De Schelde: smaller, korter en dieper dan vroeger

Gedane zaken nemen geen keer, maar er valt uit te leren. Onder dit motto brengen we de geschiedenis van de Zeeschelde vanaf 1850 in kaart. Op basis van historisch kaartmateriaal, luchtfoto's, topografische, diepte- en getijgegevens, schetsen we een beeld van natuurlijke evoluties, menselijke ingrepen en hun invloed op de typische estuariene habitats.

De mens heeft de loop van de Schelde geboetseerd met rechte trekkingen, inpolderingen en bedijkingen. De rivier verkortte met maar liefst 10,5 kilometer en de vaargeul werd breder en dieper. Met de ondiepe waterzones verdween de bescherming van de bovenliggende slikken en schorren en voor bodemorganismen, vissen en vogels ging veel leefgebied verloren. Ook het contact tussen rivier en vallei viel weg: in 1850 was nog 4000 ha valleigebied in zekere mate verbonden met de rivier, nu nog slechts 700 ha.

Het landgebruik op de schorren ver-

anderde. Vroeger werden schorren beweid, gehooïd of werden er wilgen gekweekt en riet gesneden. De schralere meersen werden aangerijkt met Scheldewater door sluisjes of doorstoken zomerdijkjes. Deze praktijk kwam in onbruik toen de waterkwaliteit te slecht werd na 1950.

De vervormingen van het estuarium hebben, samen met de zeespiegelstijging, grote gevolgen. In 1850 reikte het getij slechts tot de Kalkense Meersen in de buurt van Wetteren, terwijl er nu in Gent bijna 2,5 meter getijverschil is.

Schorren en slikken raken geklemd tussen de dijken en het stijgende water. Ze verhogen wel mee maar de helling wordt steiler en ze eroderen. In hun huidige vorm wordt het heel moeilijk om slikken en schorren duurzaam te behouden.

Je kan het rapport 'Van Braeckel, A., Piesschaert, F. & Van den Bergh, E. 2006. Historische analyse van de Zeeschelde en haar getijgebonden zijrivieren: 19e eeuw tot heden. INBO. R.2006.29' downloaden op www.inbo.be

Een Scheldeoever in juni 1904 (Massart).

Alexander Van Braeckel,
alexander.vanbraeckel@inbo.be, tel 02 528 88 95

Frederic Piesschaert,
frederic.piesschaert@inbo.be, tel 02 558 18 18

Erika Van den Bergh,
erika.vandenbergh@inbo.be, tel 02 558 18 20

Digitale hulp om populierenbossen ecologisch te beheren

In navolging van het project 'Evaluatie van beheermaatregelen om de ecologische waarde van populierenbossen te optimaliseren' ontwikkelde het INBO een digitaal beslissingsmodel voor het beheer van populierenbossen. Dit beslissingsmodel is bedoeld als hulpmiddel voor de boseigenaar en vormt een leidraad om het beheer van populierenbossen beter af te stemmen op het behoud en de ontwikkeling van natuurwaarden. Het model werkt op basis van een sleutel met 5 criteria, die de gebruiker moet invullen:

- Het type boseigenaar (particulier bos, openbaar bos of domeinbos)
- De beheerdoelstellingen van de boseigenaar (productiebos, multifunctioneel bos of natuurbos)
- De actuele natuurwaarde van het bos (5 categorieën)
- De mate van isolatie (grenzend aan oud bos of geïsoleerd)
- Ligging in VEN-gebied of speciale beschermingszones (ja/nee)

Het model is als gebruiksvriendelijke internetapplicatie beschikbaar op www.inbo.be (zoekterm: natuurwaarde popu-

lier). Je vindt er ook praktische informatie over het gebruik van het model. Nadat men de nodige gegevens heeft ingegeven, stelt het model een beheertype met geschikte beheermaatregelen voor. Er bestaan 4 verschillende beheertypes met in totaal 8 subtypes. De beheermaatregelen die bij de verschillende beheertypes horen, zijn beschreven in hoofdstuk 4 van het eindrapport van de studie, dat men ook kan downloaden. Als je de beheermaatregelen in de praktijk toepast, kan je de natuurwaarde van je populierenbos verhogen.

Arne Verstraeten, arne.verstraeten@inbo.be, tel 054 43 61 71
Luc De Bruyn, luc.debruyn@inbo.be, tel 02 528 88 88

De beste wintereiken uit Limburg

Wintereik is een typische boomsoort van de Kempen. Hij gedijt goed op arme zandgronden. Het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB) oogst al verschillende jaren eikels van autochtone wintereikbestanden om hiermee plantgoed op te kweken. De kwaliteit en bosbouwkundige waarde van dit plantgoed is niet bekend. Daarom legde het INBO twee herkomstproeven aan, in de Limburgse Kempen (2004) en in West-Vlaanderen (2003).

Telkens werd een reeks autochtone herkomsten gemengd aangeplant met enkele handelsherkomsten. We maten al drie keer de hoogte van de bomen in de twee proeven.

In Limburg groeien drie autochtone herkomsten (moederbestanden in Maasmechelen en Lanaken: Windelsteen, Langenberg en Kikbeekbron) beter dan alle handelsherkomsten (uit Duitsland, Frankrijk en België). Maar er zijn twee autochtone herkomsten (moederbestanden in As en Opglabbeek: Klaverberg en Kruisberg)

die het voorlopig slechter doen dan de handelsherkomsten.

In West-Vlaanderen stelden we een gelijkaardig resultaat vast: Windelsteen en Langenberg groeien beter dan Klaverberg. De Duitse handelsherkomst Rheinisches Saarbergland groeit het beste van alle herkomsten in deze aanplanting. De resultaten, hoewel zeer voorlopig, doen veronderstellen dat er twee 'populaties' autochtone wintereiken aanwezig zijn in de Limburgse Kempen. We zullen de proeven verder opvolgen met o.a. een vormscore wanneer de bomen groter zijn.

Dit voorlopige resultaat is geen reden om het plantgoed van Klaverberg en Kruisberg volledig af te schrijven. Het kan zeker aangeplant worden in een niet-bosbouwkundige context.

Met dank aan alle medewerkers van INBO en ANB en stagestudenten, die meehielpen om de wintereiken te planten en op te meten. Bijzondere dank aan Wannes Hubau die de eerste data verwerkte.

Kristine Vander Mijnsbrugge, Kristine.VanderMijnsbrugge@inbo.be, tel 054 43 71 46

Een reeget met klauwspoor in de geschoren vacht boven de linkerschouder.

Lynx op bezoek in Voeren

Sinds enkele jaren zijn er aanwijzingen voor het voorkomen van lynxen, zowel in Nederlands als in Belgisch Limburg.

Er bleef twijfel bestaan of het niet om andere soorten ging of om dieren, die ontsnapt waren uit privéierentuinen. Om het voorkomen te kunnen bevestigen, is meer informatie nodig dan enkele vluchtige zichtwaarnemingen of twijfelachtige sporen zoals pootafdrukken.

Van het najaar van 2005 tot het vroege voorjaar van 2006 nam de frequentie van betrouwbare waarnemingen in de Voerstreek sterk toe. Ook de autopsie op een dood gevonden ree, als typische prooi, wees op het voorkomen van lynx. Helemaal opmerkelijk waren enkele nachtelijke waarnemingen, in gunstige omstandigheden, waarbij op basis van het vachtpatroon bleek dat het om minstens twee verschillende dieren

ging. Gezien de strikte territorialiteit van de soort tegenover seksgenoten, moest het wel om een mannetje en een wijfje gaan. Bevestiging daarvan kwam in februari 2006, toen de onmiskenbare paringsroep tussen twee dieren langdurig over de vallei van het ene bos naar het andere galmde...

In de periode daarna doofden de waarnemingen opnieuw uit. Dit is niet verwonderlijk, omdat je de Voerstreek kan beschouwen als een klein aanhangsel van de immense bosrijke regio van Ardennen en Eifel. Voor dieren met individuele leefgebieden tot 1000 km² zal aanwezigheid in de Voerstreek zich beperken tot af en toe een tijdelijk bezoekje. Maar het gebied behoort wel tot een bezet territorium.

Met bijzondere dank aan D. Zeevaert van ANB.

Koen Van Den Berge, koen.vandenberge@inbo.be, tel 054 43 71 12